

Neoliberal Düzendeki Artan Kırılganlıklar: Pandemi Döneminde Mülteci Sağlığı

Şebnem Köşer Akçapar¹ ve Aysima Çalışan²

Öz

Koronavirüs salgını, sosyal hayatın her yönünü etkileyerek çok boyutlu bir kriz yarattı. Göçmen ve mültecilerin dahil olduğu kırılgan gruplar üzerinde, krizin etkileri daha ağır hissedildi. Bu nitel çalışmada, risk toplumu ve neoliberalizm etrafındaki kuramsal temele dayanarak, pandeminin Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin üzerindeki etkisini araştırıldı. Çalışma sonuçlarına göre, pandeminin en çok Suriyeli mültecilerin geçim kaynaklarını etkilediği görüldü. Geçim kaynaklarındaki azalmanın, barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimi de aksattığı ortaya konuldu. Gelir elde etmek veya mevcut gelirlerini korumak için, başka mülteciler ile evlerini birleştirme ve/veya enfekte olduğunu saklayıp işe gitme gibi yeni stratejilerin belirlendiği öğrenildi. Ayrıca, pandeminin mülteciler üzerindeki etkisinin, cinsiyet, eğitim durumu, sınıf gibi değişkenler temelinde değiştiği; dolayısıyla çoklu kırılganlıkların ortaya çıktığı görüldü. Sonuç olarak, pandemi ile mücadele etmede, mülteci grupları da içeren bir halk sağlığı planlamasının önemi vurgulandı.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli mülteciler; COVID-19; koronavirüs; halk sağlığı; kırılganlık; Türkiye

ABSTRACT IN ENGLISH

Growing Vulnerabilities in the Neoliberal Order: Refugee Health During the Pandemic

The COVID-19 pandemic has become a multidimensional crisis affecting every aspect of social life. Migrants and refugees are particularly vulnerable to the impacts of this crisis. By referring to the theoretical framework on risk society and neoliberalism, this qualitative study investigates the impact of the pandemic on Syrians under temporary protection (SuTP). Findings suggest that the pandemic has led to widespread loss of livelihoods and unemployment among SuTPs which has simultaneously decreased their access to services such as shelter, health, and education. Nonetheless, the respondents have devised new strategies, such as sharing their homes with other refugees or concealing their contracting with COVID-19 in order to prevent losing their jobs. The impact of the outbreak on refugees differs depending on variables such as gender, education level, and social class; hence, multiple vulnerabilities have emerged. Ultimately, this study highlights the importance of public health planning models by involving all migrant and refugee groups for a more successful and effective crisis management.

Keywords: Syrian refugees; COVID-19; coronavirus; public health; vulnerability; Turkey

Giriş

Birbiri ardına gelen toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin etkisi ile çözülmeye başlayan geleneksel kurumlar, zaman içinde yerini modern kurumlara bırakmıştır. Bu

¹ Prof. Dr. Şebnem Köşer Akçapar, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Küresel Göç Merkezi Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi Müdürü, Türkiye. E-mail: sebnem.akcapar@asbu.edu.tr.

² Aysima Çalışan, Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Uygulamalı Sosyal Araştırmalar, Türkiye. E-mail: aysima.calisan@student.asbu.edu.tr.

dönüşümü simgeleyen modernite olgusu, bireylerin yaşam kalitesini yükselten sınırsız fırsatlar sunmasından dolayı birçokları tarafından kucaklanmıştır. Ancak, özellikle yirminci yüzyılın insan kaynaklı bazı felaketleri beraberinde getirmesi, modernitenin sunduğu fırsatlar kadar potansiyel tehditler de barındırdığını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde yaşanan savaşların, ekolojik felaketlerin ve nükleer silahlanmanın sebep olduğu yıkım, modernitenin gizli perdesini aralayarak, onun karanlık yüzünü göstermiştir (Giddens, 1991: 7-9). Belirsizliklerle ve bilinmezliklerle dolu olduğu anlaşılan modernite, ayrımcılığı ve ötekileştirmeyi derinleştirerek, toplumsal kutuplaşmayı artırmıştır. Bu değişimden ise en çok toplumsal güven kavramı etkilenmiş ve insanlar, geleceğin getireceklerine şüpheyle bakmaya başlamıştır.

Modernitenin, 21. yüzyılda yarattığı en büyük belirsizliklerden biri olarak karşımıza çıkan koronavirüs, Çin'in Hubei eyaletinin başkenti olan Wuhan'da tespit edildikten kısa süre sonra, özellikle insan hareketliliğinin ve büyük nüfuslu ülkelerin barındırdığı göçmen stoklarının etkisiyle bütün dünyaya hızla yayılmıştır (Sirkeci ve Yüceşahin, 2020). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020'de küresel salgın olarak ilan edildikten tam bir yıl sonra, dünya çapında 117 milyon vaka görülmüş ve 2.6 milyon insan virüse bağlı olarak hayatını kaybetmiştir (WHO, 2020; WHO, 2021). Ancak, küresel salgın, yalnızca milyonlarca insanın etkilendiği bir sağlık sorunu şeklinde yorumlanmamalıdır. Pandemi dönemindeki süreç ve pandemi sonrası dünyaya ilişkin tahminler, koronavirüs salgınının aynı zamanda ekonomik, sosyolojik ve psikolojik açıdan yıkıcı sonuçları olacağına işaret etmektedir. Küresel ekonominin küçülmesi, işgücü kayıplarının artması, dünya nüfusunun %9.1'i ile %9.4'ünün aşırı yoksulluğun kısılcığında yaşamaya başlaması, bu sonuçlardan yalnızca birkaçıdır. (ILO, 2020; World Bank, 2020). Bununla birlikte, pandeminin sonuçlarının herkesi eşit bir şekilde etkilemediği, toplumdaki mevcut eşitsizlikleri derinleştirerek, kadınların ve göçmenlerin dahil olduğu kırılgan gruplar üzerinde daha ağır etkiler yarattığı vurgulanmaktadır (Köşer Akçapar, 2020).

Birleşmiş Milletler'e göre pandemi, sığınmacılar, mülteciler ve göçmenler için sağlık, istihdam, eğitim, barınma ve korunmayı içeren çok boyutlu bir kriz halini almıştır (Guterres, 2020). Örneğin, salgınla mücadele kapsamında sınırların kapatılması ve seyahat kısıtlamasının getirilmesi, hem göçmen işçilerin ülkede sıkışmasına, hem de sığınmacıların korunma taleplerinin karşılanamamasına neden olmuştur (Ahmed, Jordan, ve Semple, 2020; Banulescu-Bogdan, Benton, ve Fratzke, 2020; Chetail, 2020). Birçok ülkede, düzensiz göçmenleri ve sığınmacıları salgından koruyacak kurumsallaşmış sistem eksikliğinin olması ve bu grupların tutuklanma veya sınır dışı edilme korkusu, onları sağlık sistemine erişmekten ve COVID-19 tedavisi almaktan alıkoymaktadır (Köşer Akçapar, 2020). Yine, mülteci ve göçmen gruplarının, fiziksel mesafeye uymanın mümkün olmadığı, barınma koşullarının elverişsiz olduğu, su, gıda ve hijyen gibi temel gereksinimlerin sağlanamadığı alanlarda yaşadıkları bilinmektedir (Chen, 2020; Elisabeth, Maneesh ve Michael, 2020; Guadagno, 2020; Kluge vd, 2020; Salmani, Seddighi ve Nikfard, 2020). Bununla birlikte, bu grupların ev sahibi ülkelerin halk sağlığı planlamalarında ihmal edilmesi ve bu ülkelerin vatandaşları ile eşit düzeyde temel sağlık haklarından yararlanamamaları, mülteci ve göçmenler arasında, yerel halka kıyasla yaygın görülen koronavirüse bağlı vaka sayılarını ve ölüm oranlarını açıklamak için bir gerekçe oluşturmaktadır (Dempster vd, 2020; OECD, 2020; Vearey, Hui ve Wickramage, 2019).

Pandemi döneminde yaşanan ekonomik durgunluğun yol açtığı işten çıkarmalardan ve gelir kayıplardan, en çok kayıtdışı sektörlerde çalışan mülteciler ve göçmenler etkilenmiştir (Guadagno, 2020; ILO, 2020; OECD, 2020). Böylelikle, bir sağlık krizi olarak başlayıp sonradan ekonomik krize evrilen pandemi, sığınmacı/mülteci ve göçmenlerin kendileri kadar,

anavatanlarında ya da başka bir ülkede yaşayan ve onların gönderdiği işçi dövizine bağımlı olan ailelerini de tehdit eder hale gelmiştir. Mülteci ve göçmenlerin aileleri ile göç ettikleri göz önüne alındığında, pandeminin çocuklar için ciddi bir eğitim krizi de yarattığı görülmektedir. Bir kısmı kamplarda, büyük çoğunluğu şehirlerde yaşayan bu çocukların, kısıtlı teknik imkanlar sebebiyle uzaktan eğitime erişememeleri, okulsuzlaşma, çocuk işçiliği ve kayıp nesil oluşumu gibi riskleri artırmaktadır (Kirişçi ve Erdoğan, 2020; OECD, 2020; Özkul, 2020). Hak ve hizmetler noktasında ortaya çıkan bu sorunların yanı sıra göçmen ve mülteciler, salgının yayılmasından sorumlu tutularak, ayrımcılığın, göçmen karışıklığının ve yabancı düşmanlığının körüklediği söylem ve eylemlere de maruz kalmaktadırlar (Sirkeci, Özerim, ve Bilecen, 2020).

Türkiye, son yıllardaki uluslararası göç hareketlerinde hem hedef hem de transit ülke olma özelliği ile öne çıkarak, birçok farklı mülteci ve göçmen grubuna ev sahipliği yapmaktadır. Pandemi döneminde, diğer ülkelerdeki duruma paralel olarak, Türkiye’de de mülteci ve göçmenler, diğer gruplara nazaran, bu sürecin olumsuz etkilerini daha fazla hissetmektedir. Örneğin, bir araştırma, COVID-19 salgının Afgan göçmenlerin sağlık durumlarının kötüleşmesine ve maruz kaldıkları ekonomik sömürünün, sosyal eşitsizliklerinin ve dışlanmanın artmasına neden olduğunu ortaya koymuştur (Bozok ve Bozok, 2020).

Bu makalenin amacı doğrultusunda deneyimlerine odaklanılacak olan Suriyeli mülteciler, 3.6 milyonluk nüfusları ile Türkiye’deki en yoğun zorunlu göçmen grubudur (BMMYK, 2020). 2014 yılında çıkan yönetmelik ile geçici koruma statüsü verilen Suriyeli nüfusun yaklaşık %98.4’ü kentlerde yaşamaktadır (GİGM, 2021). Genellikle kalabalık ortamlarda yaşayan ve çalışan, düşük gelir düzeyine sahip bu grubun, pandemiden nasıl etkilendiğini araştıran bazı çalışmalar mevcuttur (Akyıldız, 2020; MUDEM, 2020; Özkul, 2020; Relief International, 2020; SGDD, 2020). Bu araştırmaların ortak bulgularına göre, Suriyeli hanelerin yaklaşık %88’inde, işten çıkarmalara veya ücret kesintilerine bağlı gelir kaybı yaşanmış; yaklaşık %80’i pandemi döneminde acil ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. Bunun yanı sıra, araştırma kapsamında görüşülen Suriyelilerin, en az %15 ila %26 gibi değişen oranlarda, sağlık hizmetlerinden yararlanamadıkları saptanmıştır. Son olarak, araştırmalar, hanelerin çoğunda uzaktan eğitim için gerekli teknik imkanların yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeple, bazı raporlara göre her dört haneden birinde, bazılarında ise her iki haneden birinde yaşayan okul çağındaki çocuk ve gençler eğitime erişememektedir.

Bu raporların sunduğu genel çerçeve, COVID-19’un Suriyeli mültecilerin geçim kaynaklarını azaltan, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını etkileyen çok boyutlu bir kriz olduğunu göstermektedir. Ortaya konulan araştırmalar, istatistiksel olarak çok değerli bulgular sunmakla birlikte, Suriyeli mültecilerin bu süreçteki deneyimlerine ve başatme stratejilerine odaklanan nitel çalışmalar ile de desteklenmelidir. Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı, mültecilerin pandemi sürecinde karşılaştıkları zorlukları, bu zorlukları aşmada belirledikleri stratejilerini, onların deneyimleri üzerinden analiz ederek nitel veri sağlamaktır. Bunun yanı sıra, pandeminin her bir mülteci üzerindeki etkisinin farklı olacağı varsayımına dayanarak, bu farklılığın, toplumsal cinsiyet, eğitim ve vatandaşlık gibi değişkenler temelinde oluşup oluşmadığının ortaya konması hedeflenmiştir. Son olarak, toplumun bir parçası haline gelen mülteci sağlığının, genel halk sağlığı ile ilişkisinin ortaya çıkarılması ve tartışılması amaçlanmıştır.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Koronavirüsün küresel boyutta yarattığı riskler ve belirsizlikler, salgını akademik tartışmaların merkezine getirerek, onun sosyolojik etkilerini analiz etmeyi gerekli kılmaktadır. Bu noktada, Alman sosyolog Ulrich Beck'in risk toplumu tezi önemli bir kuramsal taban olarak karşımıza çıkmaktadır. Beck, ikinci modernitenin belirleyici özelliğinin risk toplumunun ortaya çıkışı olduğunu ileri sürerek, bu tezini beş dayanak noktası üzerinden temellendirir (1992: 22-24). Bunlar; (1) insan yapımı yeni mega risklerin ortaya çıkarak küresel ölçekte insanlığın varlığını tehdit etmesi, (2) küreselleşmenin ve akışkanlığın ürettiği yeni bir toplum biçiminin doğması, (3) riskin karmaşık doğasının, siyasileri ve bireyleri bilimsel bilgiye – dolayısıyla uzmanlara – bağımlı kılması, (4) sosyal sınıf gibi büyük anlatıların (*meta-narrative*) öznesi olan sosyal kategorilerin değişerek, kendi kendini gerçekleştiren yeni bir politik özne anlayışı çerçevesinde bireyselleşmenin geçerlilik kazanması ve son olarak, (5) eşitsizliğin risk pozisyonları şeklinde yeni bir forma dönüşerek herkesi kapsamasıdır.

Beck'in sunduğu bu beş dayanak noktası, pandemi sürecinin analizi için farklı ölçeklerde geçerli ve yol göstericidir. Biraz daha detaylandırmak gerekirse, Beck'e göre, eski toplumlarda görülen, doğal afetler ve felaketlerden kaynaklanan risklerin doğası günümüz toplumlarında değişmiştir (1992: 21). Modern toplumlarda, bilim ve teknolojinin ilerlemesine paralel olarak ortaya çıkan belirsizliklerden kaynaklanan ve küresel ölçekte insanlığı tehdit eden yeni tip mega riskler vardır (Beck, 1992: 10-13). COVID-19 pandemisinde olduğu gibi, bu mega riskleri önceden tahmin etmek zordur; potansiyel etkilerini ve sonuçlarını hesaplamak ise öngörülere dayanır.

Pandemi ve küresel ekonomi arasında gözlemlenen karşılıklı bağıllık, tam da Beck'in işaret ettiği gibi, koronavirüs salgınının bir mega risk olduğunu göstermiştir. Küresel ekonominin daralması ve birçok insanın geçim kaynaklarını kaybetmesi neticesinde ortaya çıkan tablonun, pandemi sonrası dünyada daha da kötüleşeceğine ve 32 milyon insanın aşırı yoksulluğa sürükleneceğine vurgu yapılmaktadır (UNCTAD, 2020; World Bank, 2020). Yoksulların giderek yoksullaşması, onların pandeminin tehditlerine daha uzun süre maruz kalacağına ve gelecekte bireyleri daha fazla riskin beklediğine işaret etmektedir. Modernitenin dayattığı bu belirsizlik ortamından çıkmanın yolu ise bireyin riskleri ortadan kaldırmak için alacağı kararlarda – yani failliğinin gücünde – gizlidir.

Risk toplumundaki belirsizliklerden biri de düşmanın kim veya ne olduğunun bilinmemesidir. Tıpkı pandemi döneminde görüldüğü gibi, süper virüs bulaştırıcıları olarak potansiyel düşmanlar her yerde, hatta evimizde bile olabilir. Pandeminin yönetilmesi bağlamında alınan tedbirlerin riski yok etme konusunda yetersiz kalması, bu görünmez düşmanın sadece bireyin sağlık hakkını değil; aynı zamanda diğer tüm temel haklarını da tehdit etmesine neden olur. Bireyler, belirsizliklerin ve tehditlerin sonuçlarını minimize etmek için kendi güvenliklerini öncelerler (Delibaş, 2015). Güvenliğin öncelenmesi, biz ve ötekiler arasına çekilen çizgilerin keskinliğine dayanır. Mülteci ve göçmenlerin yeri, bu süreçten en fazla etkilenen gruplar arasında yer almalarına rağmen, öteki konumlarından dolayı günah keçisi ilan edilebilir; dolayısıyla, virüsü bulaştırmakla ve yaymakla suçlanarak, halk sağlığına zararlı düşmanlar olarak görülebilirler.

Ayrıca, riskler ve tehlikeler belirli bir mekanla, zamanla, sınıfla veya toplulukla sınırlı değildir (Beck, 1992: 13). Ancak, bu durum mevcut eşitsizliklerin ortadan kalktığı şeklinde bir yanılsamaya sebep olmamalıdır. Bireylerin, risklerin sonuçlarından etkilenme düzeyi,

kimliklerine göre artmakta veya azalmaktadır; dolayısıyla, eşitsizlik halen varlığını sürdürmektedir. Nitekim, SARS-CoV-2 virüsüne yakalanma riski herkes için geçerlidir. Ancak, bu risk, cinsiyet, sınıf ve statü gibi demografik belirleyiciler temelinde, sosyal olarak kırılğan bazı gruplar için daha yüksektir. Bir diğer deyişle, kimlikleri temelinde dezavantajlı risk pozisyonlarına sahip bireyler, pandemi de dahil olmak üzere tüm risk ve tehlikelere karşı daha savunmasızdır. Çünkü, toplumun diğer kesimlerinin aksine, bu gruplar, kendilerini risklerden ve tehlikelerden korumak için yeterli kaynaklara sahip değildir ve bu sebeple özyönetim sürecine eşit bir şekilde katılamazlar.

Pandemiye bağlı ekonomik durgunluk döneminde, kadınlar erkeklere oranla, göçmen ve mülteciler ise yerel halka oranla iş kayıplarından daha fazla etkilenmiştir (ILO, 2020). Çünkü, kadınlar, göçmen ve mülteciler, neoliberal sistemin düzenli olarak düzensiz işlerde, güvencesiz olarak çalıştırılan emekçileri, bir diğer deyişle, prekaryalardır (Standing, 2014). Neoliberal sistem, sosyal refah programlarını özelleştirerek, kadınların üzerindeki toplumsal cinsiyete dayalı sorumlulukları artırmış ve onları yarı-zamanlı ve düşük ücretli işlerde çalışmaya mahkum etmiştir (Armstrong, 1996; Scharff, 2016; Shields, 1996). Mülteci ve göçmenler için de neoliberal süreç benzer şekilde ilerlemiştir. Emek piyasasına girişteki engellerin, dil ve bilgi eksikliğinin ve vatandaş olmamanın getirdiği zorluklar sonucu yerel halkla formel işler için rekabet edilememesi ve neoliberal sistemin sosyal destek programlarını kaldırması, bu grupları prekaryanın bir bileşeni haline getirmiştir (Jamil, vd, 2016; Krahn, vd., 2000; Matoo, Neagu ve Özden, 2006; Shields, 1996).

Pandemi ile iş yerlerinin faaliyetlerini durdurması ve 'esnek' çalışma koşullarına geçilmesiyle, emek piyasasında ilk gözden çıkarılanlar elbette güvencesiz koşullar altında çalışan kadınlar, göçmenler ve mülteciler olmuştur. Bunun sonucu olarak, göçmen ve mülteciler, derin bir yoksullukla karşı karşıya kalmış; kadınların ev içindeki mevcut yüklerine, yaşlı bakımı ve çocukların eğitimi gibi toplumsal cinsiyete dayalı yeni sorumluluklar eklenmiştir. Bazı hanelerde bu yükler, eğitimden mahrum bırakmak pahasına, kız çocuklarının üzerinde yıkılmış; erkek çocuklar ise, aileleri tarafından, hanenin geçim kaynaklarını kaybetmesi sonucu evin geçimini sağlamak için çocuk işçiliğine yönlendirilmiştir.

Yöntem

İncelenen olguya ilişkin daha detaylı bir anlamlandırma sunduğu için bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir (Merriam, 2009). Araştırma sırasında, veriler derinlemesine mülakat tekniği ile toplanmıştır. Saha araştırmasında, ilk olarak mülakatlar yüz yüze gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu doğrultuda, Ankara'nın Altındağ ilçesindeki Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadığı birkaç mahallede üç gün süren bir pilot çalışma yürütülmüştür. Ancak, pandemi koşullarında katılımcılara ulaşmanın zor olması ve ulaşılan kişilerin virüse yakalanma endişesi ile görüşmek istememesi gibi sebeplerden dolayı katılımcılara ulaşmak için yeni bir strateji belirlenmiştir. Buna göre, katılımcılara, Suriyeli mülteciler tarafından kurulan ve üyelerinin çoğunlukla Suriyelilerden oluştuğu WhatsApp, Instagram ve Facebook grupları üzerinden ulaşılmıştır. Bu gruplarda, araştırmanın içeriği, amacı, yöntemine ve araştırmacının iletişim bilgilerine ilişkin Türkçe ve Arapça olarak kısa bir duyuru paylaşılmıştır. Araştırma hakkında bilgi almak ve araştırmaya katılmak isteyenlerle kısa görüşmeler yapılmıştır. İlk etapta, ilgi gösteren kişilerin çoğunluğunun sosyal medyayı aktif olarak kullanan 18-25 yaş aralığındaki üniversite öğrencileri olduğu görülmüştür. Bu durumun örnekleme bir kümeleneleme neden olacağı endişesi ortaya çıkmış; dolayısıyla, bu yaş aralığındaki gruptan

sadece birkaç kişi ile mülakatlar yapılmıştır. Duyuru, düzenli olarak sosyal medya gruplarında paylaşıp dolaşımında tutularak, farklı yaş ve meslek gruplarından kişilerin de araştırmayı görmesi hedeflenmiş; böylelikle, örneklemin çeşitliğinin artması sağlanmıştır.

Kasım-Aralık aylarında, bu gruplar üzerinden araştırmacılara ulaşan 20 katılımcı ile görüşme takvimleri oluşturulmuştur. Katılımcının tercihi doğrultusunda, Zoom ve Whatsapp platformları üzerinden görüntülü/sesli görüşme yapılarak veri toplanmıştır. Zoom uygulamasını tercih eden katılımcılara, araştırmacı tarafından toplantı bağlantıları gönderilmiş; WhatsApp'ı tercih edenler ile randevu saatinde direkt aramalar yapılmıştır. Görüşmeler, Türkçe ve İngilizce olarak araştırmacılar tarafından, Arapça olarak bir tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. En kısa görüşme 33 dakika, en uzun görüşme 1 saat 15 dakika sürmüştür. Ankara'da görüşülen katılımcılar dışında diğer katılımcıların, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı İstanbul, Gaziantep, Hatay, Mersin ve Kilis illerinde ikamet ettiği öğrenilmiştir.

Katılımcıların rızası doğrultusunda alınan ses kayıtları çözümlendikten sonra, deşifreler MAXQDA 2020 programına yüklenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda, belirli kodlar etrafında tematik analize tabi tutulmuştur. Tematik analizin, verilerdeki benzerliklere ve farklılıklara vurgu yaparak, görüşülen gruba ilişkin derinlemesine bir değerlendirme yapma imkanı sunması, bu araştırmada önemli bir kolaylaştırıcı olmuştur (Creswell, 2015; Braun & Clarke, 2006).

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, ilk olarak katılımcıların demografik özelliklerinden, göç hikayelerinden ve pandemi öncesindeki yaşam koşullarından kısaca bahsedilmiştir. Ardından, pandemi sürecinde temel haklarından yararlanma ve hizmetlere erişme deneyimlerine bakarak, pandeminin mülteciler üzerindeki etkisi ve bunun farklı boyutları ortaya konmuştur.

Katılımcılar, Göç Hikayeleri ve Pandemi Öncesi Yaşam Koşulları

Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim ve vatandaşlık durumuna ilişkin demografik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir. Araştırma kapsamında, yaşları 22 ve 64 aralığında değişen on bir erkek ve dokuz kadın katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcıların on biri Halep'ten, dördü Şam'dan, dördü Lazkiye'den ve biri de Tartus'tan Türkiye'ye gelmiştir. Göç etme nedenleri, savaşın gündelik hayatın güvenli düzenini bozması sonucu sürekli korku ortamının oluşması, insan güvenliklerinin ve yaşamlarının tehdit altında olması, temel hizmetlerin kesilmesi veya aksaması ve geçim kaynaklarının kaybedilmesi neticesinde ekonomik sorunların ortaya çıkması şeklinde özetlenebilir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'ye sınırdan giriş yapmış, bir kısmı ise uçak veya gemi yolculuğunu tercih etmiştir. Sınırdan gelenler, göç güzergahını daha güvenli kılmak ve olası riskleri azaltmak amacıyla, insan kaçakçıları vasıtasıyla Türkiye'ye gelmişlerdir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Bazı Demografik Bilgiler

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Vatandaşlık durumu
K-1	26	Erkek	Üniversite Öğrencisi	Geçici koruma / Vatandaşlık 5. aşama
K-2	25	Kadın	Üniversite Mezunu	T.C. Vatandaşı
K-3	30	Erkek	Üniversite Mezunu	Geçici koruma / Vatandaşlık 4. aşama
K-4	22	Erkek	Üniversite Öğrencisi	T.C. Vatandaşı
K-5	37	Erkek	Lise Mezunu	T.C. Vatandaşı
K-6	51	Erkek	İlkokul Mezunu	Geçici koruma

K-7	24	Erkek	Üniversite Öğrencisi	Geçici koruma
K-8	32	Kadın	Lise Mezunu	Geçici koruma
K-9	44	Kadın	İlkokul Mezunu	Geçici koruma
K-10	38	Kadın	Lise Mezunu	Geçici koruma
K-11	64	Erkek	Üniversite Mezunu	T.C. Vatandaşı
K-12	33	Erkek	Lise Mezunu	Geçici koruma
K-13	34	Kadın	Lise Mezunu	Geçici koruma
K-14	30	Kadın	İlkokul Mezunu	Geçici koruma / Vatandaşlık 2. aşama
K-15	32	Erkek	Üniversite Mezunu	Geçici koruma / Vatandaşlık 5. aşama
K-16	30	Erkek	Üniversite Mezunu	Geçici koruma / Vatandaşlık 4. aşama
K-17	41	Erkek	Lise Mezunu	Geçici koruma
K-18	36	Kadın	Lise Mezunu	Geçici koruma
K-19	52	Kadın	İlkokul Mezunu	Geçici koruma
K-20	27	Kadın	Lise Mezunu	Geçici koruma

Türkiye'nin hedef ülke olarak seçilmesinde en çok dile getirilen nedenler, coğrafi yakınlık ve açık kapı uygulamasıdır. Başlangıçta kısa süreli olarak göç edeceklerini düşünen bazı katılımcılar, Suriye'deki mevcut rejimin devrilmesi ile birlikte hızlıca ülkelerine dönebilme imkanı verdiği için Türkiye'yi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Göç yolculuğunda ve Türkiye'ye yerleşme sürecinde en büyük kolaylaştırıcıları, daha önce göç eden veya Türkiye'de yaşayan aile bireyi, akraba ve arkadaş gibi sosyal ağları olmuştur.

“(..). Savaş sadece bomba atmak ya da adam öldürmek değil. Ekonomi bitiyor, elektrik, su bunların hepsi bitiyor. Yiyecek içecek bitiyor. (...) Hırsızlık başladı, insanlar birbirini ihbar etmeye başladı. Kapı komşunla düşman oldun. Diyorlar ki Suriyeliler geldi, savaştan korktular, kaçtılar. Eskiden olduğu gibi bir meydana toplanıp savaşırsak kimse kaçmaz. Artık savaş öyle değil. Seni tabanca ile vursalar bir şey olmaz. Ama böyle böyle her şeyde, her yerde baskı oluşturuyorlar.” (K5, 37, E)¹³

“Biz burada bir süre kalırdık diyorduk. Esad gidince de hemen döneriz diye düşünüyorduk. Bu kadar kalmak gibi bir planımız yoktu yani. Sonra Esad kalınca, IŞİD gelince çok kötü oldu her şey. O yüzden artık kalacağız. Suriye'ye gitmek zor bu saatten sonra.” (K1, 26, E)

Eğitim durumlarına ilişkin veriler incelendiğinde, sekiz katılımcının üniversite mezunu/öğrencisi olduğu görülmektedir. Diğer katılımcıların ise dördü ilkokul mezunu, sekizi lise mezunudur. Katılımcıların çoğu, Suriye'deyken doktor, mühendis, eczacı gibi profesyonel mesleklerde çalışan ve ticaretle uğraşan, orta ve üst sınıfın yaşam tarzını benimseyen kişilerdir. Ülkelerinde sahip oldukları ekonomik sermayeyi, Türkiye'ye gelmelerinde ve buraya yerleşmelerinde kullanmışlardır. Ancak, Suriye'deyken onların yaşam kalitesini yükselten beşeri sermayeleri, Türkiye'de diploma denkliğinin alınamaması ve Türkçe bilmeme gibi sebeplerle geçerliliğini kaybetmiştir. Ekonomik sermayelerinin zaman içinde tükenmesi ve acil para ihtiyacı bu grubun, vasıflarının ve eğitim seviyelerinin çok altındaki işlerde, düşük ücretler karşılığında çalışmasına neden olmuştur. Göç sonrası vasıfsızlaşmanın bir sonucu olarak, sosyo-ekonomik statüleri olumsuz etkilenmiştir. Öte yandan, Suriye'deyken alt gelir grubunun üyeleri olan katılımcıların sınıfsal konumları, her iki yerde de beşeri ve ekonomik sermayeden yoksun oldukları için aynı kalmıştır. Bu iki grup için ortak olan şey ise, kültürel ve sosyal

¹³ “Beşinci katılımcı, 37 yaşında, erkek” açıklamasına işaret eder. Benzer kodlama diğer katılımcılar için de yapılmıştır.

sermayelerinin varlığı, bunların bir mücadele pratiği olarak ekonomik sermaye üretme amaçlı kullanılmasıdır.

“Ben, Suriye’de bilgisayar mühendisi olarak çalışıyordum. Babam da tarım ve ticaretle uğraşıyordu. Buraya gelince, babam rahatsızlandı, aileme şimdi ben ve erkek kardeşim bakmak zorundayız. (...) Buraya geldiğimde, biraz paramız vardı, onu kullandık ama sonra çalışmamız gerekti. Ben de tekstilde çalıştım, inşaatta çalıştım, garsonluk yaptım. Suriyelilerin iş bulmak için kullandıkları [sosyal medya] grupları var oradan buluyorum işleri. Denklik alamadım çünkü Suriye’ye gitmem lazım önce. Onu da istemiyorum çünkü bana orada bir şey olsa buradaki aileme ne olacak? Ayrıca alsam bile ne olacak, şimdi bilgisayar mühendisi olarak bir Türkü mü çalıştırırlar yoksa Suriyeli birini mi?” (K16, 30, E)

Göç sürecinin katılımcıların hayatlarının her alanında yarattığı radikal dönüşüm, farklı bir sosyal dünyanın yapılarını içselleştirmelerini, öznelliklerini belirli davranış kalıpları, bir diğer deyişle, *habitus* etrafında yeniden kurgulamalarını zorunlu kılmıştır (Bourdieu, 1975). Ancak, bunu yapabilmek için belirli ön koşulları yerine getirmek gerekir. Bunlar arasında, emek piyasasına eklenmek, barınabilecek bir yer bulmak, sağlık hizmetlerinden yararlanmak ve eğitim almak, bireyin yabancı olduğu sosyal dünyada kendine bir yer bulmasını sağlar.

Sosyal ve kültürel sermayenin kolaylaştırıcılığında, Suriyeli mülteciler emek piyasasına girmişlerdir. Emek piyasasına eklenmek, sosyal uyum sürecinin en önemli basamağıdır. Her ne kadar bu eklenme adil ve eşit şartlarda gerçekleşme de, katılımcılar için barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin önünü açmıştır. 2014 yılında yılında yürürlüğe giren *Geçici Koruma Yönetmeliği*’nin Suriyelilere, istihdam, barınma, sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerine erişim hakkı tanınmasıyla yasalar düzeyinde de bir kolaylık sağlanmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Takip eden yıllar içerisinde, belirli kriterlere sahip Suriyeli mültecilere, Türk vatandaşlığı verilmesinin de yasal olarak önü açılmıştır. Bu kriterler; 1) Türkiye’ye yasal olarak giriş yapmak, 2) geçici koruma statüsüne veya ikamet iznine sahip olmak, 3) en az lisans düzeyinde bir diplomaya sahip olmak, 4) bir mesleğe sahip olmak ve 5) herhangi bir suçla karışmamış olmak şeklinde özetlenmiştir (Köşer Akçapar & Şimşek, 2018).

Yapılan görüşmelerde, katılımcıların ortalama altı yıldır Türkiye’de yaşadıkları görülmüştür. Bu süreç içinde, dört katılımcı, telefonla aranarak vatandaşlık için görüşmelere çağrıldıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı almıştır (Bkz. Tablo-1). Lise mezunu olan bir katılımcı dışında hepsi yukarıda özetlenen kriterlerin tümünü sağlamaktadır. Köşer Akçapar ve Şimşek’in (2018) tartıştığı gibi, bu katılımcılar için vatandaş olmak, kendini ve geleceğini güvence altına almak ve daha çok haktan yararlanmak demektir. Bu gibi avantajların yanı sıra, katılımcılar, katılımcılar, bazı durumlarda vatandaş oldukları için yerel halktan tepki gördüklerini de aktarmıştır. Görüşülen diğer katılımcılar, geçici koruma statüsü altında kalmakta; ancak aralarında bazılarının vatandaşlık süreçleri devam etmektedir.

“(...) Geçen yıl Suriye’ye gideceğim diye Türkiye pasaportu çıkardım. Sonra oda arkadaşlarım pasaport çıkartamadıkları için bana karşı kötü davrandılar. (...) Bir gün bir tartışma sırasında bana “geldiniz tepemize çıktınız, Türk vatandaşı da oldun, pasaportu da aldın, ob!” dedi.” (K2, 25, K)

Yönetmeliklerin yasal engellerin birçoğunu ortadan kaldırmasına rağmen, katılımcılar temel haklarından yararlanmak ve hizmetlere erişmek istediklerinde pratikte bazı engellerle karşılaşmışlardır. Örneğin, ev sahiplerinin Suriyeli oldukları için evlerini kiralamak istememesi,

kötü koşullardaki evlere yüksek kira bedelleri istenmesi veya keyfi nedenlerle evden çıkarmalar, ev arama süreçlerinde karşılaştıkları engeller arasında gösterilebilir. Bu tür ayrımcı ve dışlayıcı davranışlara karşı ise, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallerde ev bakmayı veya Suriyeli sosyal ağları vasıtasıyla ev bulmayı kendilerine bir mücadele pratiği olarak seçmişlerdir. Bu stratejiler, onların grup içi bağlarını güçlendirip bir güven alanı oluştursa da, yerel halk ile olan teması azalttığı için sosyal köprülerin kurulmasını engellemektedir (Putnam, 2000).

“Çok kötü evlere çok para istiyorlar. Evde tuvalet yok, mutfak yok diyor ki bu 600 lira. Türklere o kadar demezler. Suriyeli olduğumuz için diyorlar. Abimlerden önce iki kere ev değiştirdik. Ev sahibi diyor ki sizden daha fazla veren buldum, çıkar. Biz 400 veriyoruz mesela başka Suriyeli 450 veriyor. Bizî çıkarıyor.” (K19, 52, K)

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında, sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması erişilebilirliği ve genel memnuniyeti artırmıştır. Bu kararın önemi, Türkiye’ye geldikten sonra bulaşıcı hastalık geçirmiş veya daha önce bu hastalıklara karşı aşı olmadığı için risk altında olan kişilerle yapılan görüşmelerde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu katılımcıların, kendileri ya da bir yakını hastalandığı zaman sağlık hizmeti alabilmiş olması, hastalığın bulaşma riskini azaltarak genel halk sağlığının korunmasına katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, katılımcılar, sağlık hizmetlerinden yararlanırken karşılaştıkları bazı sorunları dile getirmişlerdir. Bunlar ise; hastanelerin kalabalık olması, tercüman sayısının yetersizliği, hizmet veren ya da hizmet alan diğer kişilerin ayrımcı ya da dışlayıcı tutumlar sergilemesi şeklinde özetlenebilir.

Pandemi Etkisi

Türkiye’nin COVID-19 mücadelesi, 11 Mart 2020 tarihinde ilk koronavirüs vakasının tespiti ile başlamıştır. Bu kapsamda alınan kararlar neticesinde, sağlık hizmetleri salgını kontrol altına almak için yeniden yapılandırılmış, bazı iş yerlerinde faaliyetler durdurulmuş veya esnek çalışmaya gidilmiş, ülke genelinde tüm kademelerde uzaktan eğitime geçilmiş ve seyahat kısıtlaması getirilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020a; T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020b). Bu kararlardan, halk sağlığı açısından en önemli olanı ise 13 Nisan 2020 tarihli ve 2399 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’dir. Buna göre, COVID-19 acil hal kapsamına alınarak, sosyal güvence şartı olmaksızın herkesin tanı ve tedaviye erişimi mümkün kılınmıştır (Resmi Gazete, 2020).

Pandemi döneminde tedavi kadar doğru bilgiye erişmek de büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, Yabancı Uyruklular Poliklinikleri ve Göçmen Sağlığı Merkezleri aktif bir şekilde göçmen ve mültecilere yönelik olarak hem sağlık hizmeti sunmuş hem de Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak bilgilendirme çalışmaları yürütmüştür (Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı, 2020). Bunun yanı sıra, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca ve bazı kamu kurumlarının sosyal medya hesapları, mülteciler için bir diğer bilgi kaynağı olmuştur. Ancak, yapılan görüşmelerde, katılımcıların bir kısmının, verilen bilginin Arapça olması sebebiyle, güvenilir olmayan kaynaklar üzerinden COVID-19 ile ilgili bilgilere eriştikleri görülmüştür. Yine de, bütün katılımcılar, koronavirüsün yaygın belirtilerini ve salgından korunmak için alınması gereken önlemleri bilmektedir.

Pandemin temel hizmetlerin hepsine erişimi aksatmış olsa da, mülteciler için en yıkıcı etkisi, geçim kaynaklarının kaybedilmesidir. Görüşmeler sırasında, sadece dört erkek katılımcının çalıştığı öğrenilmiştir.²⁴ Diğer katılımcılar ise, pandemi ile birlikte kendilerinin/hanede çalışan

² K-6, K-12, K-16, K-17

diğer kişilerin işlerini kaybettiğini veya haneye giren toplam gelirlerin azaldığını ifade etmişlerdir. Pandemi öncesinde aldıkları kurum yardımlarının bu dönemde kesilmesi veya düzenli olarak gönderilmemesi de, bu dönemde, katılımcıların mağduriyetlerini artırmıştır.

Geçim kaynakları azalan katılımcılar, pandemi sürecinde düzenli bir iş bulamamışlardır. Bunun neticesinde, var olan kaynakları korumak veya artırmak için belirli yollara başvurmuşlardır. Bunlardan biri, erkek mültecilerin inşaat, mevsimlik tarım, hamallık gibi günlük işler yaparak; kadın mültecilerin ise, buldukları şehrin iş piyasasına göre değişmekle birlikte, fıstık kırma, boncuk dizme, giysi işleme gibi parça başı işler yaparak gelir elde etmesidir. Hem erkek hem de kadın mülteciler, bu işleri bulmak için sosyal sermayelerini kullanmışlardır. Dolayısıyla, önceden tanıdıkları tarım aracıları, ustabaşları veya diğer Suriyeliler, katılımcıların ekonomik sermayeye erişmelerinde önayak olmuşlardır. Yine de, bu işlerden kazanılan para çok düşük olduğu ve sürekli olmadığı için katılımcılara, masraflarını karşılama imkanı vermemiştir.

“İşler çok azaldı. Şimdi bazen hamallık yapıyorum burada. Arada inşaatlara gidiyorum. Ama 50-60 lira kazanıyorum günde. O da yetmiyor.” (K7, 24, E)

“Kayınvalidem ve görümcem bazen komşuya gidiyorlar fıstık çatlama için. (...) Komşunun kocası da tarımda çalışıyor, o getiriyor işi.” (K18, 36, K)

Yapılan görüşmelerde, katılımcıların aile üyelerinden herkesin göç sürecine katılmadığı veya farklı ülkeleri tercih ettikleri görülmüştür. Pandemi öncesinde ve sürecinde, diğer ülkelere olan bu üyeler arasında bir para akışı vardır. Dolayısıyla, katılımcılar için, ulusötesi ilişki ağları kullanarak finansal destek almak, diğer bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Bir abim var Kuveyt’te çalışıyor. Oranın para birimi (burada) çok yüksek. O bize para gönderiyor. Bu şekilde yardımcı oluyor. (...) Mesela 100 Kuveyt dinarı gönderiyor burada 2000 liradan fazla yapıyor.” (K4, 22, E)

İş kayıpları ve geçim kaynaklarının azalması, masrafların karşılanmasını da olanaksız hale getirmiştir. Bunun bir etkisi, barınma koşullarının değişmesinde ortaya çıkmıştır. Kira ve faturalarını ödemekte zorlanan katılımcılar, giderlerini azaltmak amacıyla yakın çevrelerinden kişilerle evlerini birleştirmişlerdir. Ev birleştirmeler genellikle akraba veya arkadaşlar ile yapılırsa da, bazı durumlarda evlilik yoluyla da gerçekleşmiştir. Suriyeli mülteciler için evlilik, hem pandemiden önce hem pandemi sürecinde karşılaştıkları ekonomik sorunlara çözüm olan ve onlara, kısıtlı imkanları birleştirerek, dayanışma şansı tanıyan bir toplumsal eylem olarak karşımıza çıkmaktadır (İncetahtacı, 2020). Bu tür sosyal ağların, en güvenilir dayanışma yolu olarak kişiler üzerindeki yükü azalttığı görülmüştür. Öte yandan, hane içindeki toplam nüfusu artırdığı için ev birleştirmelerinin olumsuz etkisi de vardır. Hanede yaşayanların sayıları arttıkça, sosyal mesafenin sağlanması katılımcılar açısından mümkün olmamakta; birinin koronavirüse yakalandığı durumlarda hem hanedeki diğer üyeler hem de temasta buldukları kişiler yüksek risk altına girmektedir.

“Burası benim arkadaşımın evi. Onun da kocası öldü. Oğlu Almanya’da. (...) Nisan ayında taşındık. Kızım işsiz kalınca işte para yetmiyordu. Biz de buraya taşındık.” (K9, 44, K)

“Yani çalıştığıyla geçiniyoruz. Bir de eşim evlendi. Dini nikahla... Dedi ki ‘evde para yok, ben birini buldum, o da gelecek parası var.’ Kadın dul, çocukları ona Katar’dan para gönderiyor. Eşimden de büyük, 52 yaşında.” (K8, 32, K)

Genel halk sağlığının korunması noktasında karşımıza çıkan en kritik bulgu, katılımcıların koronavirüse yakalanmaları veya koronavirüs hastası ile temas halinde olmaları durumunda, karantinaya alınma ve geçim kaynaklarını kaybetme korkusu sebebiyle sağlık hizmetlerinden yararlanmamaları ve işe gitmeye devam etmeleridir. Tablo-2’de her bir katılımcının COVID-19 ile ilişkisine yer verilmiştir. Buna göre, riskli olan katılımcılardan sadece beşinin test yaptırdığı ve karantinada kaldıkları görülmüştür. Ancak, Tablo-3’ten de görülebileceği üzere, test yaptıranlardan sadece bir tanesi evin geçiminden sorumludur.³⁵Bu katılımcı hastanede tercüman olarak çalıştığı için zorunlu olarak karantinada kaldığını ifade etmiştir. Diğer katılımcılar ise, hanenin gelirine katkıda bulunmadıkları için karantinada kalabilmişlerdir. Öte yandan, bu kişilerin teması olduğu ve belirli semptomlar taşımalarına rağmen test yaptırmaktan kaçınan aile üyeleri, riskli olduklarını saklayarak işe gitmeye devam etmiştir. Çünkü, başka bir geliri olmayan bu aileler için, testin pozitif çıkmasının ardından uygulanacak olan zorunlu karantina, zaten kısıtlı olan gelirlerinin tamamen sıfırlanması anlamına gelmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların COVID-19 ile ilişkisi

	Katılımcılar	Test Yaptıranlar ve Karantinada Kalanlar
COVID-19 pozitif olanlar	K-1, K-2, K-6, K-10, K-16, K-20	K-1, K-10, K-16, K-20
COVID-19 pozitif olan hasta ile temas halinde olanlar	K-4, K-7, K-9, K-12, K-13, K-14, K-17	K-9
Enfekte olmayanlar/Temaslı olmayanlar	K-3, K-5, K-8, K-11, K-15, K-18, K-19	-

“Bizde herkes (COVID-19) oldu ama hastaneye gitmedik. (...) İşe gittik tabii. Ne yapalım, para yok çalışmazsak 15 gün bize kim bakacak? Maskeyi takıp gittik. (...) Karantinaya alınacağız diye çok korktuk. Karantinaya alınsaydık yapacak bir şey kalmazdı. Evde beklerdik o zaman da aılıktan ölürdük. Yok para ne yapacaksınız? Adam hastalanırsa da ölecek, çalışmazsa da ölecek.” (K6, 51, E, Enfekte)

“Ben korona oldum. Test yaptılar. Pozitif çıktı. İlaç verdiler. Karantinada kaldım. (...) Yani eşim işe gitti fabrikaya. Tek onun işi kalmıştı. O yüzden başka maaşımız yoktu. Çocuklarımız var. Gitmesi gerekti. Ama kendini korudu yani. Maskesini taktı.” (K20, 27, K, Enfekte)

Tablo 3. Enfekte veya temaslı olan katılımcılara ilişkin bazı veriler

	Cinsiyet	Hanesinin geçim kaynağı kendisi mi?	Test yaptırdı mı?	Karantinaya uydu mu?
K-1	Erkek	Hayır	Evet	Evet
K-2	Kadın	Evet	Hayır	Evet
K-4	Erkek	Hayır	Hayır	Hayır
K-6	Erkek	Evet	Hayır	Hayır
K-7	Erkek	Evet	Hayır	Hayır
K-9	Kadın	Hayır	Evet	Evet
K-10	Kadın	Hayır	Evet	Hayır
K-12	Erkek	Evet	Hayır	Hayır
K-13	Kadın	Hayır	Hayır	Hayır
K-14	Kadın	Hayır	Hayır	Hayır
K-16	Erkek	Evet	Evet	Evet

³ K-16

K-17	Erkek	Evet	Hayır	Hayır
K-20	Kadın	Hayır	Evet	Evet

Suriyeli mültecilerin emek piyasasında yaşadıkları ve onları sağlık haklarından mahrum bırakan bu kırılganlıkları genellikle gözden kaçırmaktadır. Bu durum, benzer bir göç hikayesi ve yoksulluğu paylaşan katılımcıları, kendi grup içi bağlarını güçlendirerek, yaşadıkları sorunlara dayanışma yoluyla çözüm üretmeye itmiştir. Nitekim, katılımcılar sadece kendilerinin değil, aynı zamanda, diğer arkadaşlarının da COVID-19 sebebiyle riskli olan sağlık durumlarını, iş yerindeki diğer personelden saklamaktadır. Özellikle, aynı işi yaptıkları farklı etnik kökene sahip grupların varlığı söz konusu olduğunda, bu tutum mevcut işi korumak için hayati bir öneme sahip olmaktadır. Her ne kadar katılımcıların grup içi dayanışmaları güçlü ise de, farklı etnik gruplar ile emek piyasasındaki yerlerini korumak adına tam bir rekabet halindedirler (Dedeoğlu, 2018).

“Yaşın inşaatta biri korona oldu. Şu an iyi ama zaten o hiç ayrılmadı işten. Çalışmak zorunda çocukları var. Biz ondan uzak durduk, maske taktık. O şekilde kendimizi koruduk. (...) İnşaattakiler, bilmiyordu. Çünkü bilseler izin vermezler çalışmasına. (...) Ustabaşı izin vermez. Bir de Kürtler var mesela. Onlarla çalışıyoruz. Onlar izin vermez. Zaten bir şey olunca hemen gidip şikayet ediyorlar şu Suriyeli böyle yaptı diye. (...) Biz de diyorlar ki siz geldiniz fiyat kıldınız, siz geldiniz iş kalmadı. Ondan sevmiyorlar bizi.” (K7, 24, E, Temaslı)

“Ben hasta olmadım ama diğer (Suriyeli) işçilerden korona olan vardı. Ama onlar karantinaya girmediler. İşe geldiler. (...) İşveren falan bilmiyordu. Biz de söylemedik ücretsiz iznine çıkarmasınlar diye.” (K17, 41, E, Temaslı)

Pandeminin, geçim kaynaklarını azaltıcı etkisi ve bağlantılı olarak barınma koşullarını değiştirmesinden bahsettikten sonra, mültecilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimlerini nasıl dönüştürdüğüne de bakılmalıdır. Katılımcıların, sağlık hizmetlerinden geçim kaynaklarını kaybetmemek için yararlanamadıkları yukarıda ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcılar, şehir hastaneleri sistemi ile hastanelerin şehir merkezinden uzak yerlere taşınmasının, hastaneye ulaşım süresini artırdığını ve ulaşımı zorlaştırdığını belirtmiştir. Katılımcıların, sağlık merkezlerine birden fazla toplu taşıma aracına binerek gidebilmeleri, seyahatleri sırasında koronavirüse yakalacakları yönünde bir korku oluşturmuştur. Aynı korkuyu, hastanelerin kalabalık olması sebebiyle hizmet alırken de yaşadıklarını belirten katılımcılar, bu sebeple, acil bir durum olmadığı sürece tedavi olmayı ve kontrole gitmeyi ertelemektedirler. Kronik hastalıkları olan ve düzenli ilaç kullanan kişilerin bu endişeler ile sağlık hizmetlerinden yararlanamamaları, onların genel sağlık durumlarını daha çok tehdit etmektedir. Sağlık hizmetlerine erişimi engelleyen bir diğer husus da “Suriyelilerin COVID-19 döneminde hastanelerde tedavi edilmediği” veya “COVID-19 tedavisi için Suriyelilerden para istendiği” gibi yanlış bir bilgilerin varlığıdır. Salgın ile ilgili gelişmeleri güvenilir olmayan kaynaklardan takip eden kişilerin, bu tür bilgilere daha çok maruz kaldığı görülmüştür. Özellikle eğitim durumu düşük katılımcılar, karşılaştıkları bilgilerin doğruluğunu teyit edemedikleri için, birçok yanlış bilginin mağduru olmaktadır.

“(Hastaneye) gitmedik çünkü hastalanmak istemedik. Otobüsle gitmemiz lazım. Otobüsler çok kalabalık, yani hastaneler de çok kalabalık. Küçük rahatsızlıklar olunca evde mesela bitkisel şeyler hazırlıyoruz. (...) Hamilelik kontrollerine de gitmedim. Ya hastalanırsak...” (K14, 30, K)

“Şimdi biz minibüsle gidiyorduk ama koronadan dolayı minibüse gidemiyoruz. Taksi tutmamız lazım. Çünkü annem babam korona olursa ölüyor yani. Komşum (tercüme için) da gelmiyor. Korona olmaktan korkuyor. Yani tercüman yok, ulaşım yok ama doktora da gitmemiz lazım.” (K19, 52, K)

Göç etme ve yerleşme süreçleri sırasında, bazı katılımcılar, kendilerinin ya da diğer aile üyelerinin eğitimden bir süre mahrum kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi ve birçok aktörün dahil olduğu sosyal uyum süreci, zaman içinde eğitimdeki aksaklıkları onararak daha çok çocuk ve gencin eğitim sistemine dahil olmasını sağlamıştır. Bu sebeple, pandemi öncesi dönemde, hane içindeki çocuk ve gençlerin eğitim hakkından yararlanmalarında ve eğitim hizmetlerine erişmelerinde önemli bir sorun yaşamadıklarını öğrenilmiştir. Ayrıca, Türkçeyi çok iyi öğrenmeye başladıkları için çocukları, Suriyeliler ve yerel halk arasındaki iletişim ve etkileşim alanlarını artırmaları sebebiyle, sosyal köprülerin kurulmasında önemli aktörler olarak görmek mümkündür.

Pandemi sürecinde yüz yüze eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçilmesi, birtakım zorluklar yaratmıştır. Bunlardan biri, bazı hanelerin uzaktan eğitim için gerekli olan internet, telefon, bilgisayar gibi teknik donanımlara sahip olmaması/bunları çocuklarına sağlayamamalarıdır. Bunun neticesinde ise, çocuklar derslere katılamamaktadır. İkinci bir zorluk ise, çocukların derslerini takip etmesi için uygun bir ev ortamının olmamasıdır. Yukarıda, pandemi döneminde yaşanan gelir kayıpları sonucu, masrafları azaltmak için yapılan ev birleştirmelerinden bahsetmiştik. Bunun sonucu olarak kalabalıklaşan evlerde çok ses olması, bir odada çok sayıda kişinin yaşaması ve dikkat dağıtıcı unsurların varlığı çocukların ders çalışmasını engellemektedir. Üçüncü bir zorluk ise, küçük yaşlarda olan ve Türkçe bilmeyen çocukların dersleri takip etmesine yardımcı olacak ve yeterince Türkçe bilen kişilerin olmamasıdır. Ayrıca, Türkçeyi yeni öğrenmeye başlayan öğrenciler, okula gidemedikleri için dili unutmaya başlamışlardır. Bu durum ise, onların derslerini anlamalarını ve ödevlerini yapmalarını zorlaştırarak akademik başarılarının düşmesine neden olmuştur.

“Biz de internet var çok şükür. Ama üçü de aynı anda EBA TV'yi açmaları lazım. Biri mutfakta, biri salonda biri başka odada. Biri telefondan giriyor, biri bilgisayardan, biri televizyondan bakıyor. Eşim de çok bilmez böyle teknolojiyi. Zaten Türkçe okuması yazması yok. E benim evde olmam lazım. Ben de iş takip ediyorum. Çok kötü yani. Biz çocuklar Arapçayı unuttular diye evde Arapça konuşuyorduk. Ama şimdi Türkçeyi unuttular. Türkçe konuşuyoruz.” (K5, 37, E)

“Abimin çocuğu okula gidiyordu. Annesinin telefonundan bakıyor ama anlamıyor dersleri. Eskiden okula gittiğinde Türkçesi iyiydi. Şimdi bazen ben yardım ediyorum ama benim de küçük çocuklarım var, evin işleri var, her zaman bakamıyorum.” (K14, 30, K)

Pandeminin eğitim üzerindeki olumsuz etkisinden her çocuk eşit olarak etkilenmemektedir. Kız ve erkek çocuklarının olduğu evlerde, toplumsal cinsiyet mekanizmalarının devreye girdiği, erkek çocuklarının eğitiminin öncelendiği görülmektedir. Kısıtlı olan teknik imkanlar erkek çocuklarının kullanımına sunulmuş; kız çocuklarından ev içi işleri yapmaları, küçük kardeşlerine ve/veya yaşlı bireylere bakmaları beklenmiştir. Aile içindeki iş yükünün, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak eşitsiz dağılması, sosyalizasyon sürecinin en kritik aşamalarında olan çocukların bu rolleri içselleştirmelerine neden olmaktadır. Bu durum,

mevcut cinsiyet eşitsizliklerinin aile içinde yeniden üretilerek sürekli kılınacağına işaret etmektedir (Bruckauf ve Rees, 2017).

“Ben karantinadayken, temizlik, yemek gibi bütün evin işlerini kızım yaptı.” (K10, 38, K)

“Evde beş çocuk var. Kendi aralarında telefonları kullanıyorlar dersleri için. Onlarla kızım ilgileniyor. Biz yetişemiyoruz işlere. O yüzden yemekleri de o yapıyor, çocuklara da o bakıyor.” (K13, 34, K)

COVID-19 krizinin toplumsal cinsiyete dayalı bir diğer sorunu da, aile içi şiddet vakalarını artırarak görünmez bir pandemi yaratmasıdır (Bettinger-Lopez & Bro, 2020). Ev ortamının kalabalıklaşması, sokağa çıkma yasakları nedeniyle birçok kişinin aynı yerde bulunması ve geçim kaynaklarının azalması hanede gerilimlere neden olmaktadır. Pandeminin yarattığı bu gerilimlerden ise, kadınlar ve kız çocukları daha çok etkilenecek aile içi şiddet vakalarına maruz kalmaktadırlar (UN WOMEN, 2020).

Görüşmeler sırasında, kadın katılımcılar, pandemi sürecinde eşlerinin onlara şiddet uyguladığından bahsetmişlerdir. İşsizliğin artmasına bağlı olarak gelir kaynakları azalan erkeklerde, onlardan beklenen “erkeklik görevlerini” yerine getiremedikleri yönünde bir stres ve endişe ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, aile içinde otoritesi korumak ve “aile reisi” olarak elindeki gücün kaybetmemek adına kadın üzerinde baskı ve şiddet uygulayarak erkekliğini kaybetmediğini göstermeye çalışmaktadır (Mittal ve Singh, 2020). Kadınlar ise, kendi kültürel kodları ve toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda uygulanan şiddeti normalleştirmektedir. Ayrıca, erkeğe ekonomik olarak bağımlı olmaları maruz kaldıkları şiddete karşı çıkmalarını engellemekte ve şiddeti kabullenmelerine neden olmaktadır.

“Hiçbir sebep yokken bana bağırıyordu. Yani, benim kocam çok iyi birisidir, hep iyi niyetlidir. Çok zor zamanlardan geçtik, sevdiğimiz, statümüzü, ülkemizi kaybettik. Bu yüzden yaptıkları anlaşılır. Yani bazı şeyler yaptı ama aslında yapmak istememiştir. (...) Bir gün ondan masraflar için para istedim diye beni masaya itmişti. Bir gün de, hijabım yırtıldığı için söyleniyordum. O da sinirlendi ve saçlarımı kesti. Bütün gece ağladım. Sonra geldi defalarca özür diledi.” (K10, 38, K)

“Evde en çok bana bağırıyordu. Yemek, çamaşır beğenmiyor yani.. Çocuklar oyun oynuyor, bana kızıyordu. Çok şükür geçti şimdi. Bir kere şiddet uyguladı. Ama benim yüzümden. Çok elektrik faturası geldi geldi diye babası, kayıvalideme, bana, yengeme tokat attı. Ben de o sırada ütiyi gömleğin üzerinde unuttuğum için gömlek yanmış. Gömleği saklayacaktım. O sırada eşim gördü. Dedi sen bir şeyi yapamıyorsun nasıl karı aldık seni. Sonra o zaman vurdu yani işte yere düştüm. Tekme attı.” (K14, 30, K)

Sonuç

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 1994 yılındaki İnsani Kalkınma Raporu’nda, devlet güvenliği ile birlikte, insani güvenliğin de sağlanması gerektiği önemle vurgulanır. Göçe zorlanan/maruz kalan bireyler ise, insan güvenliğinin sağlanamadığı; dolayısıyla belirli zafiyetlerin olduğu durumların varlığına işaret eder (Köşer Akçapar, 2012). Bir diğer deyişle, mülteci ve göçmenlerin bu zafiyet durumlarının mağdurlarıdır. Her ne kadar, ev sahibi ülkeye yerleşmeleriyle süreç içinde mağduriyetler giderilmeye çalışılsa da, herhangi bir riskin ve tehlikenin ortaya çıkması, onları çoklu kırılganlıklar ile başbaşa bırakmaktadır. Nitekim,

modernitenin 21. yüzyıldaki karanlık yüzünü simgeleyen COVID-19 pandemisinden en olumsuz etkilenen grupların, mülteciler ve göçmenler olması tesadüf değildir.

Halk sağlığı, toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelen mülteci ve göçmen sağlığından bağımsız olarak düşünülemez. Bu sebeple, pandeminin bu grupların hayatlarında yarattığı risklerin tespit edilmesi, hassasiyetlerinin ve kırılganlıklarının ortaya çıkarılması gereklidir. Bu çalışma ise tam olarak bu amaç doğrultusunda, Suriyeli mülteciler deneyimlerine odaklanarak yürütülmüştür. Çalışma sonucuna göre, sosyal uyum çabalarının bir ürünü olarak, Suriyeli mülteciler, zaman içinde çalışma ve eğitim hayatına eklenmiş, yerel halkla etkileşimleri artarak gündelik hayatta daha görünür hale gelmişlerdir. Yaşam şartlarında görülen bu iyileşme ise, pandeminin başlaması ile birlikte sekteye uğramıştır.

Pandemi süreci, Suriyeli mültecilerin tüm temel hak ve hizmetlere erişimini sınırlandırmıştır. Bunun neticesinde ise, mevcut yaşam koşullarını giderek kötüleşmiştir. Ancak, yaşanan en büyük sorun, iş piyasasına erişim ve geçim kaynaklarının azalması ile ilişkilidir. Bu durum, barınma koşulları, eğitime erişim ve mültecilerin kendi sağlığını etkilediği gibi, aynı zamanda, genel halk sağlığını da tehdit etmektedir. Mültecilerin koronavirüse yakalandıklarını veya temaslı olduklarını saklayarak mevcut veya günlük işlerine gitmeye devam etmeleri, gündelik hayatın her alanında temas halinde oldukları kişilerin virüsü kapmasına veya taşımasına neden olabilir. Bu durum, mültecilerin, halk sağlığını tehdit ettikleri ve pandemi ile mücadeleyi yavaşlattıkları yönünde yanlış bir algı sonucu günah keçisi ilan edilmelerine neden olmaktadır. Ancak, mültecilerin karantinadan kaçınmalarının temelinde de başka bir risk olduğu unutulmamalıdır. Çoğunun bağımlı nüfusun fazla olduğu evlerde yaşadığı, kira ve gıda gibi belirli masrafları olduğu ve zaten düzensiz işlerde çok düşük ücretler karşılığında çalıştıkları göz önüne alındığında, zorunlu karantina döneminde veya sonrasında geçim kaynaklarının kaybedilmesi bu kişiler için derin bir yoksulluktan başka bir şey değildir.

Çalışma bulgularından çıkarılabilecek bir diğer sonuç ise, pandeminin mültecilerin her biri üzerindeki etkisinin, kesişimsellik boyutunun öne çıkması ve cinsiyet, eğitim durumu, sınıf gibi değişkenler etrafında farklılaşmasıdır. Çevirim içi görüşmelerde aktarılabilirdiği kadarıyla, kadınlar ve kız çocukları, pandemi döneminde kısıtlı kaynaklardan dışlanmış, eğitim hakkından mahrum bırakılmış ve aile içi şiddetin hedefi olmuşlardır. Dolayısıyla, mülteciler arasında pandeminin olumsuz etkilerine en çok maruz kalan grubun, kadınlar ve kız çocukları olduğunu söylemek mümkündür. Bireylerin eğitim seviyesindeki farklılaşma ise özellikle pandemi ile ilgili bilgilere erişim noktasında bir kırılganlık yaratmaktadır. Düşük eğitim seviyesine sahip ve Türkçe bilmeyen kişiler, sosyal medyada hızlıca dolaşıma sokulan doğru olmayan bilgilere inanarak hizmetlerden uzak kalmışlardır. Öte yandan eğitim seviyesi yükseldikçe, bireyler bu bilgileri teyit edebilme yetisi kazanmakta ve bu yüzden salgından kendilerini daha çok koruyabilmektedirler.

Pandemide geçim kaynaklarının azalması ya da bitmesi, bireyleri sınıfsal konumlarına göre değişen düzeylerde etkilemiştir. Orta ve üst sınıftan gelen mülteciler için ekonomik sermayeleri, onları işsizliğin getirdiği baskıdan kurtarmıştır. Ancak, alt gelir grubundan kişiler, kendilerini güvence altına almaya yetecek herhangi bir ekonomik sermayeleri olmadığı için pandemiyle birlikte aşırı yoksulluğa sürüklenmektedirler. Pandeminin etkileri bakımından, vatandaş olan ve olmayan kişiler belirgin bir farklılık olsa da, bu farklılığı vatandaşlık statüsü ile açıklamak doğru olmaz. Görüşmelerde, vatandaş olan kişilerin; eğitilmiş olmak, orta ve üst sınıftan gelmek, finansal olarak destek gördükleri ulusötesi ilişki ağlarına ve/veya Türkiye’de

ev ve dükkan gibi belirli taşınmazlara sahip olmak şeklinde ortak noktaları olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, bu belirgin farklılık da sınıfsal konumlar üzerinden açıklanabilir.

Pandemi ile mücadele kapsamında, toplumun her kesiminin ücretsiz olarak COVID-19 ile ilgili sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasının önünün açılması, genel halk sağlığının korunması açısından son derece önemli bir karardır. Ancak, pandeminin sadece bir sağlık krizi olmadığını unutmamak gerekir. Bu sebeple, pandeminin geçici koruma altındaki Suriyeliler ve uluslararası koruma altındaki diğer bireyler üzerindeki çok boyutlu etkisini göz önüne alan, kırılganlıklarına ve hassasiyetlerine cevap veren ve aşılama dahil karşılaştıkları riskleri azaltan bir eylem planının hazırlanması oldukça önemlidir. Bu noktada, toplumun hiçbir kesiminin geride bırakılmadığı insan odaklı bir perspektif, pandeminin sona ermesi ve tekrar normalleşme sürecine girilebilmesi açısından elzemdir.

Kaynakça

- Ahmed, A., Jordan, M. ve Semple, K. (2020). A closed border, dashed hopes and a looming disaster. The New York Times.
<https://www.nytimes.com/2020/03/21/world/americas/coronavirus-mexico-border-migrants.html>
- Akyıldız, Ş. (2020). COVID-19 işgücü piyasasını nasıl etkiledi? Ankara: TEPAV.
<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1168/Senay+Akyildiz>
- Armstrong, P. (1996). The feminization of the labour force: Harmonizing down in a global economy. İçinde I. Bakker (Der.), Rethinking, Restructuring: Gender and Change in Canada (ss. 29-54). University of Toronto Press.
- Banulescu-Bogdan, N., Benton, M. ve Fratzke, S. (2020). Coronavirus is spreading across borders, but it is not a migration problem. Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/news/coronavirus-not-a-migration-problem>
- Beck, U. (1992). Risk Society: Towards a New Modernity. London: Sage Publications.
- Bettinger-Lopez, C. ve Bro, A. (2020). A double pandemic: Domestic violence in the age of COVID-19. Council on Foreign Relations. <https://perma.cc/UDY9-RRYE>
- BMMYK. (2020). UNCHR Türkiye İstatistikleri. UNCHR BM Mülteci Örgütü - Türkiye: <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>
- Bourdieu, P. (1975). The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason. Information (International Social Science Council), 14(6), 19-47.
- Bozok, N., & Bozok, M. (2020). "Pandemi Mevcut Sorunları Derinleştirdi": İstanbul'da Kayıtdışı Afgan Göçmenler, Sağlık, Hastalık ve Kovid-19 Pandemisi. Göç Dergisi, 7(2), 165-188. <https://doi.org/10.33182/gd.v7i2.728>
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101.
- Bruckauf, Z. ve Rees, G. (2017). Children's participation in housework: Is there a case of gender stereotyping? Evidence from the International Survey of Children's Well-Being. <https://www.unicef-irc.org/publications/898-childrens-involvement-in-housework-is-there-a-case-of-gender-stereotyping-evidence.html>
- Chen, Y. Y. (2020). Migrant health in a time of pandemic: Fallacies of us-versus-them. İçinde Colleen M Flood vd, (Der.), Vulnerable: The Law, Policy And Ethics of COVID-19 (ss.407-418). University of Ottawa Press.
- Chetail, V. (2020). Crisis without borders: What does international law say about border closure in the context of Covid-19? Frontiers in Political Science. doi:<https://doi.org/10.3389/fpos.2020.606307>
- Creswell, J. W. (2015). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Ve Araştırma Deseni. M. Bütün, ve S. B. Demir, Çev. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal üretimde göçmen işçiler: Yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine. Çalışma ve Toplum, 56(1), 37-65.

- Delibaş, K. (2015). Risk Toplumları: Belirsizlik ve Söylentiler Sosyolojisi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dempster, H., Ginn, T., Graham, J., Ble, M. G., Jayasinghe, D. ve Shorey, B. (2020). Locked down and left behind: The impact of COVID-19 on refugees' economic inclusion. Center for Global Development, Refugees International, and International Rescue Committee. <https://www.cgdev.org/publication/locked-down-and-left-behind-impact-covid-19-refugees-economic-inclusion>
- Elisabeth, M., Maneesh, P.S. ve Michael, S. (2020). Refugees in Sweden during the Covid-19 pandemic—The need for a new perspective on health and integration. *Frontiers in Public Health*, 8. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.574334>
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). Resmi Gazete No.29153. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>
- Giddens, A. (1991). *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press.
- GİGM. (2021). Geçici Koruma. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı. (2020). Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/gocsagligi-anasayfa>
- Guadagno, L. (2020). Migrants and the COVID-19 pandemic: An initial analysis. *International Organization for Migration, Migration Research Series*, (60). <https://publications.iom.int/books/mrs-no-60-migrants-and-covid-19-pandemic-initial-analysis>
- Guterres, A. (2020). The COVID-19 crisis is an opportunity to reimagine human mobility. United Nations: <https://www.un.org/en/coronavirus/covid-19-crisis-opportunity-reimagine-human-mobility>
- ILO. (2020). ILO Monitor: COVID-19 and The World of Work. Sixth Edition Updated Estimates and Analysis. https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_755910/lang--en/index.htm
- İncetahtacı, N. (2020). Gaziantep'teki Suriyeli ailelerin baş etme stratejileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2, 1-27.
- Jamil, H., Fakhoury, M., Yamin, J., Arnetz, J. ve Arnetz, B. (2016). Determinants of employment among well-educated refugees before and after the 2007 U.S. economic recession. *Letters in Health & Biological Sciences* 1(1).
- Kirişçi, K. ve Erdoğan, M. M. (2020). *Turkey and COVID-19: Don't forget refugees*. Brookings: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/04/20/turkey-and-covid-19-dont-forget-refugees/>
- Kluge, H. H., Jakab, Z., Bartoviz, J., D'Anna, V. ve Severoni, S. (2020). Refugee and migrant health in the COVID-19 response. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30791-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30791-1)
- Köşer Akçapar, Ş. (2020). COVID-19 sürecinde diaspora ilişkileri ve göç yönetimi. <https://www.memurlar.net/common/news/documents/943483/buro-analiz.pdf>
- Köşer Akçapar, Ş., ve Şimşek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6(1), 176-187
- Köşer Akçapar, Ş. (2012). Uluslararası göç alanında güvenlik algılamaları ve göçün insani boyutu. İçinde G. S. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (Der.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (ss. 563-575). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Krahn, H., Derwing, T., Muldder, M. ve Wilkinson, L. (2000). Educated and underemployed: Refugee integration into the Canadian labour market. *Journal of International Migration and Integration*, 1(1), 59-84.
- Mato, A., Neagu, I. C. ve Özden, Ç. (2006). Brain waste? Educated immigrants in the US labor market. *Journal of Development Economics*, 87(2), 255-269. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2007.05.001>
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research a Guide to Design and Implementation*. San Fransisco, CA: Jossey-Bass.
- Mittal, S., ve Singh, T. (2020). Gender-based violence during COVID-19 pandemic: A mini-review. *Frontiers in Global Women's Health*, 1(4)

- https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fgwh.2020.00004/full?utm_source=CAL+Newsletter&utm_campaign=345c81cfbd-EMAIL_CAMPAIGN_2018_12_14_10_26_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_1be789435a-345c81cfbd
- MUDEM. (2020). *COVID-19 Krizi Sürecinde Türkiye'deki Mültecilerin Durum Analizi*. Mülteci Destek Derneği - Refugee Support Center.
- OECD. (2020). *What is the Impact of the COVID-19 Pandemic on Immigrants and Their Children?* https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=137_137245-8saheqv0k3&title=What-is-the-impact-of-the-COVID-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children%3F
- Özkul, D. (2020). *COVID-19 Salgını Süreci ve Sonrası için Düzensiz Göçmen, Sığınmacı ve Mültecilere Yönelik Politika Önerileri*. İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. https://d4b693e1-c592-4336-bc6a-36c134d6fb5e.filesusr.com/ugd/c80586_390a03e9b49b4bb7a609d0a3d0f615c1.pdf
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. NY: Simon and Schuster.
- Relief International. (2020). *Impact of the COVID-19 Outbreak on Syrian Refugees in Turkey*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/76504.pdf>
- Resmi Gazete. (2020). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200414.pdf>
- Salmani, I., Seddighi, H. ve Nikfard, M. (2020). Access to health care services for Afghan refugees in Iran in the COVID-19 pandemic. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 14(4), e13-e14.
- Scharff, C. (2016). Gender and neoliberalism: Young women as ideal neoliberal subjects. İçinde S. Springer, K. Birch, ve J. MacLeavy (Der.) *Handbook of Neoliberalism* (ss. 245-254). London: Routledge.
- SGDD. (2020). *COVID-19 Salgının Türkiye'de Mülteciler Üzerindeki Etkisinin Sektörel Analizi*. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği.
- Shields, J. (1996). Flexible work, labour market polarization and the politics of skills training and enhancement. İçinde T. W. Dunk, S. McBride, ve R. W. Nelson (Der.), *The Training Trap: Ideology, Training and The Labour Market* (ss. 53-72). Fernwood Publishing.
- Sirkeci, I., Özerim, M. G., ve Bilecen, T. (2020). Editörden: KOVID-19'un Uluslararası Hareketlilik ve Göçmenliğe İlişkin Etkisi Üzerine. *Göç Dergisi*, 7(1), 1-8. <https://doi.org/10.33182/gd.v7i1.688>
- Sirkeci, I., ve Yüceşahin, M. M. (2020). Göç ve Koronavirüs: Nüfus Hareketliliği Verileri Üzerinden KOVID-19 Salgınının Analizi. *Göç Dergisi*, 7(1), 9-34. <https://doi.org/10.33182/gd.v7i1.679>
- Standing, G. (2014). *Prekary Yeni Tehlikeli Sınıf*. E. Bulut, Çev. 6. Baskı. İletişim.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2020a). *Bakanlığımız 81 il valiliğine koronavirüs tedbirleri konulu ek bir genelge daha gönderdi*. <https://www.icisleri.gov.tr/bakanligimiz-81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-bir-genelge-daha-gonderdi>
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2020b). *Koronavirüs ile mücadele kapsamında - Yeni kısıtlama ve tedbirler genelgesi*. <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgesi>
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2020b). *Koronavirüs ile mücadele kapsamında - Yeni kısıtlama ve tedbirler genelgesi*. <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgesi>
- UN WOMEN. (2020). COVID-19 and Ending Violence Against Women. <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=5006>
- UNCTAD. (2020). The Least Developed Countries Report 2020. Productive Capacities For New Trades. https://unctad.org/system/files/official-document/ldcr2020_en.pdf
- Vearey, J., Hui, C., ve Wickramage, K. (2019). Migration and health: Current issues, governance and knowledge gaps, İçinde M. McAuliffe, ve B. Khadria, *World Migration Report*, (ss. 212-232). IOM.
- WHO. (2020). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19*. World Health Organization: [who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020](https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020)

- WHO. (2021). *WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard*. World Health Organization: <https://covid19.who.int/>
- World Bank. (2020). *Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune*. Washington DC. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf>

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

Growing Vulnerabilities in the Neoliberal Order: Refugee Health During the Pandemic

Shortly after the first cases emerged in China, the COVID-19 pandemic has turned into a multidimensional crisis affecting societies and communities all around the world. Many governments have introduced an escalating range of policies and measures dealing with the pandemic in order to both protect public health, and mitigate the economic, social, and psychological impacts of the outbreak. However, many of those measures are not inclusive of asylum seekers, migrants, and refugees who are directly and indirectly exposed to the impacts of this crisis. Prior to COVID-19, these groups already faced a wide range of challenges to access fundamental rights and basic services. During the pandemic period, job losses, poverty, and deprivation has hit them hard by worsening their living conditions and deepening existing inequalities and vulnerabilities.

By referring to the theoretical framework on risk society and neoliberalism, this qualitative study investigates the impact of the pandemic on Syrians under temporary protection (SuTP). Findings suggest that the pandemic has led to widespread loss of livelihoods and unemployment among SuTPs which has simultaneously decreased their access to services such as shelter, health, and education. Yet, the respondents have devised new coping strategies, such as sharing their homes with other refugees or concealing their contracting with COVID-19 in order to prevent losing their jobs. The loss of livelihoods during or after the quarantine period means to be pushed into extreme poverty for the respondents, given the fact that most of them live in crowded homes with a dependent population, and have certain regular expenses such as rent and food.

The article also underlines the intersectionality dimension of the outbreak by claiming that the brunt of the pandemic is compounded for the women, the poor, and those with lower levels of education, among others. Women and girls have had to bear the highest burden of gender-related care responsibilities. Some of them have been exposed to domestic violence during the stringent lockdown measures. Since poorer people have fewer coping mechanisms such as economic capital, they have continued to work in jobs and sectors where they are not able to respect social distancing and other basic prevention practices. Moreover, those with lower levels of education and lack of Turkish language ability are also at increased risk of fake news and misinformation related to the COVID-19 which prevent them from accessing primary healthcare.

Ultimately, this study shows that leaving refugees and migrants behind only exacerbates the spread of the pandemic and threats to public health security. Therefore, this study highlights the importance of public health efforts by involving all migrant and refugee groups for a more successful and effective crisis management that contains and mitigates the pandemic and brings the emergency situation to a close as quickly as possible.

TRANSNATIONAL PRESS®
LONDON

GÖÇ VE EMEK OKUMALARI

Hazırlayan
Fethiye Tilbe

www.tplondon.com

Göç ve Emek Okumaları
Yayına Hazırlayan: Fethiye Tilbe
Published/Yayın tarihi: 22.02.2021

